

ВІДЗИВ

**офіційного опонента доктора економічних наук, професора
МІГУС ІРИНИ ПЕТРІВНИ
на дисертацію Борисової Олени Олександрівни за темою:
«Інноваційний розвиток системи економічної безпеки підприємств сфери
ресторанного бізнесу», подану на здобуття наукового ступеня кандидата
економічних наук за спеціальністю 21.04.02 – економічна безпека
суб'єктів господарської діяльності**

Актуальність, мета та завдання дослідження

Актуальність теми дослідження обумовлена динамічним розвитком ресторанного ринку України, який характеризується посиленням конкурентної боротьби між закладами харчування, появою нових форматів закладів та використанням інноваційних підходів у діяльності підприємств ресторанного бізнесу країни. Жорстка конкуренція на ринку ресторанних послуг породжує ризики та загрози для економічної безпеки підприємств сфери ресторанного бізнесу, пов'язані із необхідністю впровадження інноваційних змін як у діяльність підприємства (надання послуг харчування), та, при цьому, розширення функцій та завдань, що має виконувати система економічної безпеки підприємств. Отже, адаптація до інноваційних змін має стосуватися всіх сторін діяльності підприємства.

Усе це дозволяє зробити висновок про теоретичну актуальність і практичне значення наукового дослідження, присвяченого проблемам інноваційного розвитку системи економічної безпеки на підприємствах сфери ресторанного бізнесу з урахуванням захисту від існуючих та потенційних внутрішніх та зовнішніх загроз шляхом впровадження на підприємстві інноваційних змін, в тому числі, з використанням можливостей з боку зовнішнього середовища.

Дисертаційна робота пов'язана з науково-дослідною роботою відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри управління фінансово-економічною безпекою ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК» за

темою «Забезпечення захисту економічної безпеки держави та суб'єктів господарської діяльності в умовах євроінтеграції України» (номер державної реєстрації 0114U006338), у межах якої автором визначено особливості систем економічної безпеки підприємств сфери ресторанного бізнесу та обґрунтовано засоби їх інноваційного розвитку.

Мета дослідження відповідає темі дисертаційної роботи. Завдання дослідження логічно розкривають перелік тих завдань, які необхідно виконати для досягнення мети, основними з них є: розкрити місце та роль ресторанного бізнесу як виду економічної діяльності; визначити особливості економічної безпеки підприємств у цієї сфері, а також сучасні загрози її забезпеченню; визначити теоретичне підґрунтя інноваційного розвитку систем економічної безпеки підприємств сфери ресторанного бізнесу та зміст понять, пов'язаних із цим; визначити тенденції та особливості процесів розвитку сучасного ресторанного бізнесу в Україні як передумови інноваційного розвитку систем економічної безпеки на підприємствах цієї сфери; сформулювати науково-методичні засади оцінки стану економічної безпеки підприємств ресторанного бізнесу з урахуванням можливостей їх інноваційного розвитку; визначити концептуальні засади розвитку системи економічної безпеки підприємства ресторанного бізнесу на інноваційних засадах та обґрунтувати шляхи та напрями інноваційного розвитку елементів концептуальної та підсистеми забезпечення підсистеми у системі економічної безпеки підприємств сфери ресторанного бізнесу з урахуванням положень суб'єктного підходу; визначити шляхи та напрями інноваційної трансформації основних елементів забезпечуючої підсистеми у системі економічної безпеки підприємств сфери ресторанного бізнесу в умовах інформаційної економіки.

Об'єкт і предмет дослідження визначені коректно.

Наукові положення, отримані автором, сформульовані коректно. За кожним з них визначено науковий результат, сутність його новизни та її ступінь.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність і новизна. Низка поставлених і розв'язаних в дисертаційній роботі завдань за переліком та змістом є достатньою для досягнення мети дослідження. Проаналізувавши дисертацію, можна відзначити змістовний підхід автора до вирішення поставлених завдань, визначених у меті дослідження. Наукові положення, що становлять наукову новизну дисертаційної роботи, висновки і рекомендації опираються на ґрунтовні дослідження, здійснені на основі аналізу значного обсягу праць вітчизняних та зарубіжних науковців. Автором зібрано та опрацьовано значний обсяг статистичних даних, результатів власних наукових досліджень, що свідчить про достатню міру їх обґрунтованості.

Теоретичну та методологічну основу дисертації складають праці провідних вітчизняних і зарубіжних учених у галузі управління підприємствами сфери ресторанного бізнесу, матеріали та рекомендації науково-практичних конференцій. У дисертації використано такі методи теоретичного та емпіричного дослідження: логічного та теоретичного узагальнення, аналізу та синтезу, структурно-логічного та семантичного аналізу, системного, суб'єктного та рефлексивного підходів, статистичні та експертні методи, статистичного аналізу, порівняння, економіко-математичні та графічні методи.

Структура дисертаційної роботи визначається її метою. Розкриття економічної сутності об'єкту дослідження через ґрунтовний критичний аналіз підходів до визначення сутності діяльності підприємств сфери ресторанного бізнесу та впливу результатів цієї діяльності на економічну безпеку держави; аналіз теоретичного та практичного підґрунтя щодо визначення особливостей економічної безпеки підприємств сфери ресторанного бізнесу дозволили автору ідентифікувати та дослідити проблемні питання, які обумовлюють недоліки в забезпечення економічної безпеки підприємств зазначеної сфери та обґрунтувати підходи до їх розв'язання.

Наукова новизна результатів дисертаційної роботи визначається

сукупністю розроблених теоретичних положень, методичних підходів та практичних рекомендацій щодо посилення економічної безпеки підприємств сфери ресторанного бізнесу в умовах жорсткої конкуренції на ринку ресторанних послуг шляхом інноваційного розвитку системи економічної безпеки зазначених підприємств на підставі розвитку відповідних теоретичних та науково-методичних засад. До основних наукових здобутків дисертанта необхідно віднести наступні:

розроблено концептуальні засади інноваційного розвитку системи економічної безпеки підприємств сфери ресторанного бізнесу, як системи теоретико-методичних положень, що визначають суб'єктів, об'єкти, цілі, принципи, методи її гарантування, а також містять обґрунтування організаційно-практичних заходів із нейтралізації, мінімізації впливу та усунення явищ і чинників, що спричиняють виникнення зовнішніх та внутрішніх загроз різним аспектам економічної безпеки підприємства на підставі впровадження таких інноваційних управлінських нововведень, як: застосування внутрісистемної (із персоналом) і міжсистемної взаємодії (з клієнтами, постачальниками, конкурентами, державою тощо) у стратегії активного впливу на ринок (на основі суб'єктного підходу) для прискорення впровадження нововведень у діяльність підприємства, збільшення попиту на товари та послуги підприємств, підвищення лояльності персоналу, упередження конкурентної поведінки суб'єктів зовнішнього середовища по відношенню до підприємства та, як наслідок, зміцнення економічної безпеки підприємства (с. 127-131);

розширено категорійний апарат економічної безпеки суб'єктів господарювання завдяки його адаптації до сфери ресторанного бізнесу, розгляду через призму необхідності інноваційних змін і розвитку міжсистемної взаємодії - як умови забезпечення економічної безпеки підприємств сфери ресторанного бізнесу через надані визначення понять, пов'язаних із економічною безпекою підприємств сфери ресторанного бізнесу, а саме: «економічна безпека підприємств сфери ресторанного

бізнесу», «система економічної безпеки підприємств сфери ресторанного бізнесу» та «інноваційний розвиток системи економічної безпеки підприємств ресторанного бізнесу» (с. 41-42, 61);

поглиблено теоретико-методологічні засади інноваційного розвитку систем економічної безпеки підприємств ресторанного бізнесу завдяки визначеному на міждисциплінарних засадах переліку сучасних напрямів теорій та концепцій: економіки, безпекології, інноваційного менеджменту - теоретичні положення яких доцільно використовувати для обґрунтування напрямів формування сприятливого зовнішнього середовища (як умови забезпечення економічної безпеки підприємства); положень маркетингу взаємодії та інтегрованої логістики для обґрунтування та використання стратегій партнерської взаємодії із споживачами та постачальниками; психології (для убезпечення процесів управлінського впливу) (с. 56-57, 61-63);

удосконалено перелік критеріїв та індикаторів щодо оцінки стану економічної безпеки підприємств ресторанного бізнесу, що поряд з традиційними критеріями та відповідними індикаторами, які відображають стан економічної незалежності та ефективності функціонування підприємства включено критерії (та відповідні індикатори), що характеризують здатність підприємства до інноваційного розвитку та стан взаємовідносин підприємства із суб'єктами внутрішнього та зовнішнього середовища відповідно до завдань інноваційного розвитку системи економічної безпеки підприємств (с. 116-117);

набули подальшого розвитку підходи до визначення впливу результатів діяльності підприємств сфери ресторанного бізнесу на стан економічної безпеки держави (відповідно до вимог паспорту спеціальності 21.04.02-економічна безпека суб'єктів господарської діяльності) через ідентифікацією ланцюгів цього впливу на різні складові економічної безпеки внаслідок виконання підприємствами своїх економічних, інфраструктурних та соціальних функцій з метою захисту та упередження від можливих ризиків та загроз її забезпеченню (с. 116-117);

отримав подальшого розвитку перелік загроз економічній безпеці підприємств ресторанного бізнесу в сучасних умовах завдяки виділенню групи *комплексних* (репутаційні, іміджеві) загроз поряд з *зовнішніми* (в тому числі, макроекономічними чинниками, сучасними глобальними тенденціями у сфері ресторанного бізнесу) та *внутрішніми* загрозами, на підставі чого в подальшому було визначено шляхи та засоби вдосконалення ключових функцій у системі економічної безпеки на підприємствах сфери ресторанного бізнесу з метою протидії цим загрозам та зміцнення їх економічної безпеки (с. 48-49).

Представлені автором наукові результати мають високий ступінь обґрунтованості, що підтверджується узагальненням великої кількості фундаментальних праць вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів, використанням значного масиву статистичної інформації, достатньою апробацією одержаних результатів та впровадження їх у аналітичну діяльність Національного інституту стратегічних досліджень при Президентові України та підприємств сфери ресторанного бізнесу України.

Теоретична цінність та практична значущість наукових результатів. Наукове значення результатів дисертаційного дослідження полягає в поглибленні теоретичних та розвитку методичних засад посилення економічної безпеки підприємств сфери ресторанного бізнесу шляхом інноваційного розвитку системи економічної безпеки підприємства завдяки зміни її структури та розширенню переліку функцій, що зумовило необхідність відповідного уточнення категорійного базису, визначення індикаторів оцінки стану економічної безпеки підприємств сфери ресторанного бізнесу та розробленні теоретико-методичних та концептуальних засад інноваційного розвитку системи економічної безпеки зазначених підприємств та наукових підходів щодо її забезпечення.

Практична цінність результатів дослідження полягає в удосконаленні методичних рекомендацій щодо оцінювання стану економічної безпеки підприємств сфери ресторанного бізнесу та розширенні науково-практичного

інструментарію щодо формування стратегії електронного маркетингу як елементу забезпечуючої підсистеми в інноваційній системі економічної безпеки підприємств ресторанного бізнесу в умовах розвитку інформаційної економіки.

Розроблені науково-методичні рекомендації стосовно інноваційного розвитку систем економічної безпеки на підприємствах сфери ресторанного бізнесу схвалені та прийняті до впровадження: в Національному інституті стратегічних досліджень при Президентові України при підготовці науково-аналітичних матеріалів «Втрати та здобутки у фінансовій системі України внаслідок гібридної війни» (довідка № 293/924 від 18.09.2015р.); у практичній діяльності підприємства ТОВ «КРАБСБУРГЕР» при підготовці стратегічних планів розвитку підприємства (довідка № 159 від 17.05.2015р.); на ТОВ «КАНАПЕ» при підготовці аналітичних матеріалів щодо ефективності функціонування підприємства (довідка № 289 від 12.09.2016р.); в управлінській діяльності підприємства ТОВ «ГАСТРОРОК» (довідка № 314 від 20.07.2016р.); при розробці стратегічних планів розвитку підприємства ТОВ «БАРСУК» (довідка № 72 від 26.01.2016р.); у навчальному процесі на кафедрі управління фінансово-економічною безпекою Навчально-наукового інституту менеджменту безпеки ВНЗ «Університет економіки і права «КРОК» (акт про впровадження в навчальний процес вищого навчального закладу результатів дисертаційного дослідження №150 від 23.04.2016 р.).

Повнота висвітлення результатів дослідження в публікаціях. У відкритому друку за темою дисертації опубліковано 11 наукових праць, у тому числі 6- у фахових виданнях (з них: 1- у міжнародному виданні). В опублікованих працях здобувача повно відображена сутність отриманих результатів виконаних досліджень та їх наукова новизна. Результати дослідження доповідались на 5 міжнародних та всеукраїнських наукових та науково-практичних конференціях. З огляду на це апробацію результатів дисертаційної роботи слід вважати достатньою.

Дискусійні моменти та зауваження. При ознайомленні з

дисертаційною роботою Борисової О.О. не виникає сумніву у досить глибокій обґрунтованості та достовірності абсолютної більшості сформованих у ній положень, висновків та пропозицій. Проте робота не позбавлена деяких недоліків та суперечливих міркувань.

1. Вивчення міжнародного досвіду щодо основних глобальних тенденцій у ресторанному бізнесі, проведене в пп. 1.1.-1.2 дисертації слід було доповнити аналізом заходів, що застосовуються для забезпечення економічної безпеки підприємств сфери ресторанного бізнесу в умовах інноваційних змін в розвинутих країнах ЄС та, особливо, в умовах розвитку інформаційної економіки.

2. При здійсненні оцінки стану економічної безпеки підприємств сфери ресторанного бізнесу (с. 115-121) бажано було б додатково проаналізувати показники ефективності діяльності їх системи економічної безпеки та визначити їх порогові значення хоча б для розглянутої групи підприємств.

3. Перший розділ дисертації дещо перевантажений аналізом теоретичних поглядів на такі аспекти, що характеризують лише окремі складові економічної безпеки підприємства, зокрема, на визначенні фінансової безпеки підприємств сфери ресторанного бізнесу (с. 38-39), що не зовсім пов'язано з запропонованими в дисертації науковими результатами і автор не вирішує наукових задач відносно розглянутих теоретичних питань. Доцільно було б зазначені матеріали перенести в Додатки.

4. Статистичні дані щодо динаміки основних показників сфери ресторанного бізнесу України, зокрема, що відображені в таблиці 2.2 «Структура об'єктів мережі ресторанного бізнесу України в 2011-2013 рр. (с. 83 дис.) та на рис. 2.3-2.5 (на с. 84-85 дис.) слід було доповнити даними за 2014-2015 рр., як це було зроблено в інших таблицях та рисунках дисертації.

5. Автору в роботі слід більш детально було б зупинитися на пошуку резервів покращення стану економічної безпеки підприємств завдяки використанню франчайзингу у сфері ресторанного бізнесу, як такому, що забезпечує активний розвиток мережі підприємств; зростання частки ринку,

що займає мережа; економію власного капіталу та трудових ресурсів у розширенні бізнесу та отриманні додаткових доходів, що в цілому, сприятиме формуванню стійких конкурентних переваг підприємств ресторанного бізнесу.

6. В дисертації бракує аналізу підходів до визначення технологій, механізмів управління та взаємодії служб безпеки суб'єктів господарювання сфери ресторанного бізнесу на різних підприємствах відповідно до вимог національних і міжнародних стандартів, що б підвищило практичну значущість роботи.

7. В пп. 1.3. автором розглядаються загальні теоретичні підходи теорії систем та її сучасні погляди, пов'язані із зміною парадигм системного мислення (с. 51-52 дис.), проте недостатньо уваги приділено вивченню наукового доробку у сфері моделювання та проектування систем економічної безпеки суб'єктів господарювання.

Але, наведені зауваження не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційного дослідження.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Борисової О.О. «Інноваційний розвиток системи економічної безпеки підприємств сфери ресторанного бізнесу», є завершеною, самостійною науковою працею, в якій отримані нові наукові результати, що в сукупності вирішують важливе наукове завдання, що полягає у визначенні теоретичних засад, науково-методичних та практичних рекомендацій щодо інноваційного розвитку системи економічної безпеки на підприємствах сфери ресторанного бізнесу з урахуванням захисту від існуючих та потенційних внутрішніх та зовнішніх загроз шляхом впровадження на підприємстві інноваційних змін, в тому числі, з використанням можливостей з боку зовнішнього середовища.

Автореферат дисертації необхідним чином розкриває зміст і основні положення та висновки дисертаційної роботи, є ідентичним дисертації за структурою та змістом і не містить інформації, що є відсутньою у дисертаційній роботі.

Дисертаційна робота відповідає вимогам пп. 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року зі змінами і доповненнями, затвердженими Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19 серпня 2015 року та № 1159 від 30 грудня 2015 року, а її автор – Борисова Олена Олександрівна – заслуговує присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 21.04.02 – економічна безпека суб'єктів господарської діяльності.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри менеджменту
та економічної безпеки
Черкаського національного університету
Імені Богдана Хмельницького

І.П. Мігус

Підпис Мігус І.П. завіряю
проректор

Ю.Г. Удовенко

